

Lääkehoito varhaiskasvatuksessa

SUPER

Varhaiskasvatuksessa toteutettava lääkehoito edellyttää lapsikohtaista lääkehoitosuunnitelmaa.

Lähihoitajat ovat varhaiskasvatuksessa ainoa ammattiryhmä, jonka peruskoulutukseen kuuluu lapsen lääkehoidon toteuttaminen.

Tunne vastuusi.

LÄÄKEHOIDON TOTEUTTAMINEN

Tämän oppaan tarkoituksena on selkeyttää lääkehoidon vastuuta ja työnjakoa lasten varhaiskasvatuspalveluissa. Pääsääntöisesti lapsille ei anneta hoitopäivän aikana päiväkodissa tai perhepäivähoidossa muita kuin välttämättömiä lääkkeitä. Joskus lyhytaikaista lääkitystä on kuitenkin annettava. Jokaisesta lyhytaikaisestakin lääkärin määräämästä lääkehoidosta, jota varhaiskasvatuksessa toteutetaan, tehdään lääkehoitosuunnitelma yhdessä huoltajien ja varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa lääkärin ohjeita noudattaen.

Pitkäaikaissairaiden lasten hoitoa ohjaa erikoissairaanhoido, mutta käytännön hoidon järjestely on useimmiten perusterveydenhuollon vastuulla. Lääkehoidon organisointi varhaiskasvatuksessa tapahtuu suunnitelmallisesti edeten kunnan tasolta toimipaikka-kohtaisesti aina lapsikohtaiseen suunnitelmaan saakka. Lääkehoitosuunnitelma liitetään osaksi varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Eri tahojen yhteistyö on tärkeää, jotta lapsi ja perhe voivat kokea olonsa turvalliseksi varhaiskasvatuksessa ja luottaa varhaiskasvatuksen asiantuntemukseen turvallisen lääkehoidon toteutuksessa. Tätä yhteistyötä tukevat yhteisesti laaditut varhaiskasvatus-, hoito- ja kuntoutussuunnitelmat, varhaiskasvatuksen resursointi sekä terveydenhuollon ammattihenkilön, lähihoitajan, vastuullinen toiminta varhaiskasvatuksessa. Lapsen huoltajien tulee aina olla tietoisia siitä, kuka lääkehoitoa varhaiskasvatuksessa toteuttaa.

Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut oppaan Turvallinen lääkehoito: Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen (*Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja sarjassa 2021:6*). Päivitetyn oppaan ensisijaisena tavoitteena on tukea kaikkia lääkehoitoa toteuttavia toiminta- ja työyksiköitä lääkehoitoprosessin turvallisuuden varmistamisessa. Työkaluksi tarjotaan tähän lääkehoitosuunnitelman mallipohja.

Lähtökohtana on, että lääkehoitosuunnitelma on käytössä kaikissa lääkehoitoa toteuttavissa yksiköissä. Oppaassa annetaan konkreettiset ohjeet siitä, miten ja miksi yksikön lääkehoitosuunnitelma laaditaan ja keiden toimesta. Oppaan suositusluonteisuudesta huolimatta lääkehoitosuunnitelman laadinta ja työntekijöiden osaamisen varmistaminen etukäteen ovat ohjauksessaan sitovaa (*Valvira*).

Jos päiväkodissa on yksi tai useampi vammaisen tai muuten tuen tarpeessa oleva lapsi, on tämä otettava huomioon lasten hoitoon, opetukseen ja kasvatukseen osallistuvien henkilöiden lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa. Avustajaa ei lueta mitoitukseen (*Varhaiskasvatustaki 540/2018 35 §*). STM:n Turvallinen lääkehoito -oppaan mukaan varhaiskasvatuksen toimipaikoissa tulee aina tapauskohtaisesti arvioida, onko lääkehoitoa tarvitseva lapsi lain tarkoittama erityistä tukea ja varhaiskasvatusta tarvitseva lapsi ja miten lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarve huomioidaan muun muassa henkilöstömitoituksessa.

VASTUUALUEET JA TEHTÄVÄJAOT

Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä velvoittaa ylläpitämään ammattitaitoa. Toiminta- ja työyksikön johdon vastuulla on varmistaa, että työntekijöiden lääkehoidon osaaminen on yksikössä toteutettavan lääkehoidon vaatimalla tasolla ja vastaa turvallisen lääkehoidon tavoitteita. Yksittäisen työntekijän tulee osaltaan varmistaa, että hänen toimintansa täyttää sille asetetut ammatilliset laatuvaatimukset ja yhteisesti sovitut linjaukset – osana moniammatillista työyhteisöä. Lääkehoitoon kouluttamattomalla varhaiskasvatuksen työntekijällä ei ole velvoitetta lääkehoidon toteuttamiseen, mutta tämä voi toteuttaa lääkärin määräämää lääkehoitoa sivun 6 taulukon mukaisesti (**TAULUKKO 1**). Kaikki lääkehoito on vaativaa työntekijän kohdalla, jonka koulutukseen ei ole sisällynyt lääkehoidon opintoja. Lääkehoidon osaaminen varmistetaan lääkehoitosuunnitelmassa määritellyllä tavalla, ennen kuin työntekijä voi ryhtyä toteuttamaan lääkehoitoa itsenäisesti.

Työnantajan velvollisuus on huolehtia työntekijöiden täydennyskoulutuksesta. Koska lääkehoito muuttuu jatkuvasti, tulee täydennyskoulutuksen sisältää myös säännöllistä koulutusta lääkkeistä ja lääkehoidon toteuttamisesta. Työnantajan tulee huolehtia, että työntekijä hallitsee hänelle annetut lääkehoitoon liittyvät tehtävät sekä on ajan tasalla työyksikössä tapahtuvista lääkehoitoon liittyvistä muutoksista. Lääkehoitosuunnitelmassa kuvataan, miten työyksikön työntekijöiden lääkehoidon osaaminen varmistetaan muuttuvassa toimintaympäristössä.

LÄÄKKEEN ANTAJA ON VASTUUSSA!

Esimerkki 1: Jos annat lapselle hoitopäivän aikana antibiootin, joka hänelle on määrätty, tulee sinun tarkistaa alkuperäispakkauksesta annostusohje ja varmistaa lapsen henkilöllisyys, että annat oikealle lapselle lääkkeen. Lapsi saattaa olla yliherkkä lääkkeelle tai lääkkeen ainesosille, ja lääke saattaa aiheuttaa allergisen reaktion, pahimmillaan sokkitilan. Huomioi, että lääkkeen saa antaa aina vain varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu henkilö ja hänen varahenkilönsä, ei kukaan muu. Huoltajat tuovat lääkkeet varhaiskasvatukseen annostusohjeineen alkuperäispakkauksessa.

Esimerkki 2: Jos varhaiskasvatuksessa on diabeetikkolapsi, tulee lapselle annetut insuliinit kirjata lapsen seurantakorttiin, joka kulkee lapsen mukana varhaiskasvatusyksikön ja kodin välillä. Lääkkeen antokirjauksen tekee lääkkeen lapselle antanut henkilö.

LÄÄKEHOITOSUUNNITELMAN TASOT

Lääkehoitosuunnitelmaan on kirjattava, miten työntekijöiden lääkehoidon osaaminen turvataan ja lääkehoito varmistetaan.

LAPSI JA PERHE: Lapsikohtainen lääkehoitosuunnitelma, jonka toteutuksesta vastaavat nimetyt varhaiskasvatusyksikön vastuuhenkilöt yhteistyössä huoltajien kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan sisältyy sekä lyhytaikainen, kuurimuotoinen lääkehoidon suunnitelma että pitkäaikaisesti sairaan lapsen lääkehoidon suunnitelma. Lääkehoitosuunnitelma liitetään osaksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen lääkehoitosuunnitelmaan tulee kirjata nimetty lääkehoidon toteutuksesta vastaava henkilö sekä varahenkilö. Suunnitelmaan tulee kirjata lääkehoidon sijaisjärjestelyt henkilöstön lomien ja ennakoimattomien poissaolojen varalta.

VARHAISKASVATUSYKSIKKÖ: Toiminta- tai työyksikön esimies vastaa yksikön lääkehoitosuunnitelman laatimisesta ja päivittämisestä. Työnantajalla on velvollisuus huolehtia työntekijöiden täydennyskoulutuksesta.

KUNTA: Kunnan varhaiskasvatuksen johdolla on velvollisuus huolehtia siitä, että varhaiskasvatukseen laaditaan lääkehoitosuunnitelma yhteistyössä terveydenhuollon viranomaisten kanssa. Kunnan varhaiskasvatuksen lääkehoitosuunnitelma koskee kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja kunnan omissa palveluissa sekä yksityisessä varhaiskasvatuksessa, ja se liitetään osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

LÄÄKEHOIDON PEREHDYTYS JA TOTEUTUS

Työyksikön esimiehen tulee varmistua siitä, että henkilökunta perehdytetään lääkehoitosuunnitelmaan sekä siinä tapahtuviin muutoksiin. Tämä huomioidaan myös lyhytaikaisten sijaisten perehdytyksessä (**TAULUKKO 1**). Jokainen työntekijä on osaltaan vastuussa siitä, että noudattaa lääkehoitosuunnitelmaa. Myös varhaiskasvatusyksiköissä työnantaja vastaa siitä, että lääkehoitoprosessi on turvallinen ja lääkehoitoa toteuttavilla työntekijöillä on siihen riittävä koulutus ja osaaminen. Pitkäaikaisesti sairaan lapsen vaatimamman lääkehoidon toteuttamiseksi (esimerkiksi insuliinin pistäminen

TAULUKKO 1

Sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö	Lääkehoito, jota voi toteuttaa tutkintoon sisältyneen lääkehoidon koulutuksen perusteella	Esimerkkejä tutkintoon sisältyneen osaamisen varmistamisesta	Esimerkkejä vaativista, lisäkoulutusta ja erillistä lupaa edellyttävistä lääkehoidon tehtävistä
Lähihoitaja	Lääkehoito siinä laajuudessa, kuin se on sisällytynyt tutkintoon, esim: Lääkkeiden tilaaminen Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen potilaskohtaisiksi annoksiksi Lääkkeiden antaminen luonnollista tietä eli tabletteina, kapsleina, liuoksina, silmä- ja korvatippoina, voiteina, laastareina ja peräpuikkoina	Lääkehoidon teoriaperusteet Lääkelaskenta Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen	Pkv-lääkkeet: Luonnollista tietä annettavat huumausainelääkkeet Injektiot sc. ja im ² Lääkkeettömän, perusliuosta sisältävän jatkoinfuusion vaihto Ensihoidossa laskimoon annettava lääke- ja nestehoito kiireellisissä poikkeustilanteissa Luvan myöntäjä: Toimintayksikön lääkehoidosta vastaava lääkäri tai hänen valtuuttamansa lääkehoidosta vastaava lääkäri
Muu sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka tutkintoon on sisällytynyt vähintään lähihoitajan osaamisvaatimuksia vastaava määrä lääkehoidon opintoja, esim. sosionomi	Lääkkeiden tilaaminen Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen potilaskohtaisiksi annoksiksi Lääkkeiden antaminen luonnollista tietä eli tabletteina, kapsleina, liuoksina, silmä- ja korvatippoina, voiteina, laastareina ja peräpuikkoina	Lääkehoidon teoriaperusteet Lääkelaskenta Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen	Pkv-lääkkeet Injektiot im. ja sc. ² Luvan myöntäjä: Toimintayksikön lääkehoidosta vastaava lääkäri tai hänen valtuuttamansa lääkehoidosta vastaava lääkäri
Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilö, jonka tutkintoon ei ole sisällytynyt vähintään lähihoitajan osaamisvaatimuksia vastaavaa lääkehoidon koulutusta, esim. varhaiskasvatuksen opettaja ja lastenhoitaja	Ei osallistu lääkehoidon toteuttamiseen, ennen kuin on suorittanut riittävät, esimerkiksi lähihoitajan osaamisvaatimuksia vastaavat lääkehoidon opinnot	Ei tutkintoon sisällynyttä lääkehoidon osaamista	Lääkkeiden antaminen luonnollista tietä eli tabletteina, kapsleina, liuoksina, silmä- ja korvatippoina, voiteina, laastareina ja peräpuikkoina Luvan myöntäjä: Toimintayksikön lääkehoidosta vastaava lääkäri tai hänen valtuuttamansa lääkehoidosta vastaava lääkäri
Sairaanhoitaja, terveydenhoitaja	Vastuu lääkehoidon toteutuksen suunnittelusta Lääkkeiden tilaaminen Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen potilaskohtaisiksi annoksiksi Lääkkeiden antaminen luonnollista tietä eli tabletteina, kapsleina, liuoksina, silmä- ja korva-tippoina, voiteina, laastareina ja peräpuikkoina Pkv- ja huumausainelääkkeiden käsittely Injektion antaminen im., sc. ja id.	Lääkehoidon teoriaperusteet Lääkelaskenta Lääkkeiden käyttökuntoon saattaminen ja jakaminen Pkv-lääkehoito ja huumausainelääkkeet	Laskimoon annettava lääke- ja nestehoito Lääkehoidon toteuttaminen erityisantoreittejä pitkin (esim. epiduraalitiilaan) tai erityisillä välineillä (esim.kipupumppu) Varjoaineet Rokottaminen Verensiirtojen toteuttaminen Luvan myöntäjä: Toimintayksikön lääkehoidosta vastaava lääkäri tai hänen valtuuttamansa lääkehoidosta vastaava lääkäri
Lähihoitajaopiskelija	Lähihoitajaopiskelijat toimivat ohjaajiensa vastuulla ja toteuttavat lääkehoitoa vain ohjaajan välittömässä valvonnassa	Lähihoitajaopiskelijoiden tulee harjoitteluyksikön pyytäessä osoittaa lääkehoidon opintojensa laajuus sekä suoriutuminen opinnoista ja lääkelaskennasta	Huomioitava lähihoitajaopiskelijoilta lääkehoidossa vaadittava osaamisen taso, lääkehoitoon osallistuminen ja lääkehoitoa koskevat oppimistavoitteet

diabeetikkolapselle) varhaiskasvatuksen työntekijä (esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettaja) tarvitsee lapsi- ja lääkekohtaisen lääkehoitoluvan, joka edellyttää perhdytksen ja lisäkoulutuksen lisäksi osaamisen varmistamista näytöin.

Insuliinipumppu ei ole luonnollista tietä annettava lääkitys. Luonnollista tietä annettavalla lääkehoidolla tarkoitetaan lääkkeitä ja lääkemuotoja, joita voidaan antaa ilman erityisiä toimenpiteitä luonnollista antoreittiä käyttäen kuten suun kautta tai peräsuolen kautta. PKV- eli pääasiassa keskushermostoon vaikuttavien lääkkeiden käytössä on noudatettava erityistä huolellisuutta ja varovaisuutta. Kyseisiin lääkkeisiin liittyy sekä vakavien haittavaikutusten että tahallisen väärinkäytön korostunut riski. Työyksikön lääkehoitosuunnitelmaan kirjaetaan, kenellä on oikeus antaa PKV-lääkkeitä. Kaksoistarkistuksen toteutumiseen on kiinnitettävä erityistä huomiota ja se kirjataan lääkehoitosuunnitelmaan.

Lisää tietoa PKV-lääkkeistä löydät Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin Potilas- ja asiakas-turvallisuuden oppaasta (2023), osoitteesta: www.superliitto.fi

Kun varhaiskasvatuksessa on pitkäaikaista lääkehoitoa tarvitseva lapsi, lääkehoitoon osallistuvien henkilöiden osaaminen ja saatavilla olo on varmistettava koko toimipaikan toiminta-ajaksi. Henkilöstön saatavilla olossa on huomioitava henkilökunnan lomat ja ennakoimattomat poissaolot sekä niihin liittyvät sijaisjärjestelyt. Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa tulee aina tapauskohtaisesti arvioida, onko lääkehoitoa tarvitseva lapsi lain tarkoittama erityistä tukea ja varhaiskasvatusta tarvitseva lapsi ja miten lapsen kehityksen ja oppimisen tuen tarve huomioidaan muun muassa henkilöstömitoituksessa.

LÄHTEET

- STM: Turvallinen lääkehoito: Opas lääkehoitosuunnitelman laatimiseen. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-8682-4>
- OPH: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, määräs OPH-3888-2022
- Laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994
- Varhaiskasvatustilaki 540/2018
- Terveydenhuoltolaki 1326/2010
- Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPerin Potilas- ja asiakasturvallisuusopas 2023

TYÖTÄ LÄHELLÄ IHMISTÄ

SuPer on Suomen suurin sosiaali- ja terveysalan sekä kasvatusalan toisen asteen tutkinnon suorittaneiden ja aloille opiskelevien ammattiliitto. SuPer on ainoa liitto, joka on keskittynyt lähi- ja perushoitajien edunvalvontaan.

SUOMEN LÄHI- JA PERUSHOITAJALIITTO SUPER RY

Ratamestarinkatu 12, 00520 Helsinki
puh. 09 2727 910

www.superliitto.fi

www.superlehti.fi

superliitto

LIITY SUPER VARHAISKASVATUS -RYHMÄÄN FACEBOOKISSA

Ryhmä on tarkoitettu SuPerin jäsenille, jotka työskentelevät pienten lasten kanssa. Ryhmässä keskustellaan ajankohtaisista asioista sekä jaetaan ajatuksia varhaiskasvatuksesta.

facebook.com/groups/SuPervarhaiskasvatus/

SUPER